

3. Бинович Л.Э. Немецко-русский фразеологический словарь. Москва: Русский язык, 1975. – 656 с.
4. Коломієць М.П. Словник фразеологічних синонімів. – Київ: Рад. шк., 1988. – 198 с.
5. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник української мови. – Київ: Освіта, 1998. – 224 с.
6. Худенцова О.В. К вопросу о фразеологизмах – маркерах языкового менталитета (на материале фразеологических единиц лексико-семантической группы «растение»). *Актуальные проблемы германистики и романистики*. № 9. Ч. 1. Слово в языке и речи. – Смоленск: СГПУ, 2005. – С. 137-146.
7. Якушева Е.Г. Семантические особенности фитофразеологизмов в немецком языке (на материале фразеологических единиц с компонентом-наименованием овощных культур). *Приволжский научный вестник*. № 2(42), 2015. С. 91-94.
8. Dr. Matthias Wermke, Dr. Kathrin Kunkel-Razum und Dr. Werner Scholze-Stubenrecht. Duden. Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. 2, neu bearbeitete und aktualisierte Auflage. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2002. – 955 s.

Красовська І.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ЕМОЦІЙ У ПРОЦЕСІ СПРИЙНЯТТЯ МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Дослідження сприйняття мовлення та когнітивних механізмів, що забезпечують цей процес, вимагають синергію експериментальних даних та методів різних наук: фізіології, когнітивістики, лінгвістики, психології та психолінгвістики. У загально-науковому сенсі сприйняття розглядається як цілісний процес відображення предметів, явищ, ситуацій та подій у вигляді чуттєвих когнітивних репрезентаціях [5, с. 86]. Таким чином сприйняття – це, перш за все, фізіологічний процес, який складається з механізмів, що, з одного боку, забезпечують сприйняття мовлення, а, з іншого боку, його породження [5, с. 131]. Отже, цей аналітико-синтетичний процес складається з двох етапів, що уможливають синтез та аналіз звукової інформації. На першому етапі активуються слухові аналізатори, які виокремлюють в звуковому

повідомлення певні характерні ознаки та об'єднують їх у складні глибинні репрезентації. На другому етапі ці глибинні структури аналізуються завдяки когнітивним операціям та співвідносяться з певними змістами, що є елементами картини світу мовця [2; 5].

Слід зазначити, що обмеження енергетичного потенціалу нашого сприйняття відбувається шляхом фільтрації інформації, яка викликає/не викликає певний відгук у свідомості мовця [5, с. 58]. При цьому аналіз і синтез отриманої звукової інформації невід'ємний від роботи довгострокової пам'яті мовця, що зберігає релевантну для нього інформацію про навколишнє середовище [9, с. 11–20]. Довгострокова пам'ять фіксує та зберігає емоційний досвід мовця, його комунікативну компетенцію. Така інформація кристалізується у вигляді змістовних глибинних структур, що віддзеркалюють ієрархічну структуру мови [9, с. 4–30]. Накопичення цих «кодів» розглядається як тривалий і складний процес, що ґрунтується на свідомій та несвідомій обробці інформації під час комунікації і згодом утворює систему комунікативної компетенції мовця [1, с. 63–64].

У руслі когнітивних досліджень мови та мовлення емоції розглядаються як невід'ємна частина процесу комунікації, що здатна впливати на аналіз та синтез будь-якого звукового повідомлення [8; 9; 11]. Експериментальне вивчення процесу сприйняття емоцій доводять, що емоційно-насичені висловлення підвищують функціональну активність мозку людини. При цьому формується активне, особисте ставлення до повідомлення, провокуючи меншу емоційну відповідь [10, с. 89–95]. Наприклад, дослідження процесів сприйняття емоційного мовлення дітьми віком від 3-7 років свідчить про те, що під час декодування та осмислення емоційного навантаження висловлень на рівні активності коркових систем головного мозку відбувається значна зміна функціонування взаємодії між різними відділами головного мозку. У процесі сприйняття емоції неоднозначно активується права та ліва півкуля головного мозку. При цьому зафіксовано, що, з одного боку, внутрішньо коркова взаємодія у правій півкулі збільшується та стабілізується, з іншого боку, активується динаміка переформатування внутрішньо коркової взаємодії в лівій півкулі [1, с. 65–66].

Отримані експериментальні дані переконливо свідчать про те, що сприйняття на ранніх етапах розвитку людини невід'ємно від сенсомоторного процесу та, насамперед, від емоційної реакції. У зв'язку

з цим, сприйняття у ранньому віці пропонується визначати як «чуттєво подібне», «емоційно подібне» [3, с. 27–28].

Вирішуючи проблему ролі емоційної сфери у біологічній та соціальній організації людини, К. Ізард зазначає, що емоція є системою нейрофізіологічного, нервово м'язового та феноменологічного компонентів та результатом їхньої взаємодії [6, с. 48–54]. Отже труднощі, які об'єктивно виникають у процесі вивчення ролі емоцій у сприйнятті мовлення, зумовлюються особливостями їхнього функціонування [6, с. 22–24; 7, 34–40], а саме:

- емоції активують увесь організм;
- емоції можуть комбінуватися між собою і в «чистому вигляді» існують обмежений відрізок часу.

Спираючись на системний принцип ієрархічності емоційної сфери акцентується також увагу на не менш важливій для дослідження процесів сприйняття обставині, згідно з якою елементарні емоції можуть комбінуватися між собою, утворюючи певні комплекси, тому, наприклад, на основі вродженої емоції радості виникають вищі емоції задоволення, захоплення, блаженство, тріумфування, замилювання, гордість, самовтіха, самоповага [6, с. 40]. Отже, спираючись на три параметра, що характеризують емоційний стан мовця, емоції можна розділити на три емоційні модальності: радість, сум, гнів/страх [2, с. 12–16]. Визнаючи провідну роль емоцій у процесі декодування звукової інформації людиною, слід звернути увагу на те, що широке розуміння емоцій та емоційних станів, дозволяє трактувати їх як функціонально значущий елемент когнітивної системи людини, що виконує наступні функції [6, с. 58–60]:

- адаптивна – допомагають організму своєчасно й вигідно пристосуватися до зовнішніх умов;
- оцінна – засіб, за допомогою якого живі істоти, встановлюють значущість тих або інших предметів і явищ для задоволення своїх актуальних потреб;
- комунікативна – передають інформацію про стан мовця та про його ставлення до певних предметів, осіб або подій;
- прагматична – виступають фактором організації та регуляції комунікативної діяльності людини.

Спираючись на викладене вище, можна стверджувати, що експериментально [1; 8; 11] доводиться той факт, що основу свідомості людини становить взаємодія трьох систем – когнітивної, емотивної та

мотиваційно-вольової, то лише за умови гармонійної взаємодії вони здатні забезпечити ефективність дій людини. Саме тому емоції розглядаються як різновид мислення, як відповідь або комплекс відповідних реакцій, зумовлених когнітивними процесами.

Чим глибше ми проникаємо в суть проблеми сприйняття мовлення, тим зрозумілішим стає, що розглядати специфіку цього багатогранного процесу має сенс на фоні його взаємодії з емоційною сферою людини. Розуміти це так – означає зробити обов'язковою умовою неможливість ігнорування лінгвістикою емоційно насичених стимулів у процесі адекватної характеристики декодування й кодування звукової інформації у свідомості мовця.

Список використаних джерел:

1. Величкова Л.В., Абакумова О.В. Анализ восприятия детьми эмоционально окрашенной звучащей речи: экспериментальное исследование. *Вопросы психологии*. 2007. № 5. С. 62–67.
2. Винарская Е.Н. К проблеме базовых эмоциональных концептов. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2001. № 2. С. 12–16.
3. Выготский Л.С. Лекции по психологии. СПб. : СОЮЗ, 1997. 144 с.
4. Головин С.Ю. Словарь практического психолога. Москва : АСТ, Харвест, 1998. 301 с.
5. Жинкин Н.И. Механизмы речи. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1958. 159 с.
6. Изард К. Психология эмоций. СПб. : Питер, 2002. 464 с.
7. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. СПб. : Питер, 2002. 752 с.
8. Красовська І.В. Лінгвокогнітивні особливості просодичного оформлення англійських висловлень на позначення позитивних емоцій (експериментально-фонетичне дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 10.02.04. Київ, 2009. 263 с.
9. Кубрякова Е.С. Проблемы представления знаний в современной науке и роль лингвистики в решении этих проблем / Язык и структура представления знаний: Сб. научно-аналитических обзоров. Москва : Рос. Академия Наук, Ин-т. научной информации по общественным наукам, 1992. С. 4–38.
10. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. Москва : Просвещение, 1969. 214 с.
11. Shibles W. Emotion. The Method of Philosophical Therapy. White Water, Wisconsin: Language, 1974. 492 p.